

การวิเคราะห์ลักษณะและรูปแบบของศิลปะหมอฟีในเส้นหยาง มณฑลเหอหนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

โมรู ลี^{1*}

ชัยยศ วณิชวัฒนาวัด²

สมพล ดำรงเสถียร³

Received 9 June 2024

Revised 27 April 2025

Accepted 28 April 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของศิลปะหมอฟีในเส้นหยาง และ 2) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะและรูปแบบทางวัฒนธรรมของศิลปะหมอฟีในเส้นหยาง การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสรุปและแยกแยะคุณค่าของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมหมอฟีในเส้นหยาง จากการรวบรวมวรรณกรรมและการตรวจสอบในสถานที่ วิเคราะห์ลักษณะ รูปแบบ และองค์ประกอบของศิลปะหมอฟีในเส้นหยาง โดยการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมศิลปะหมอฟีในเส้นหยาง ด้านภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยวัฒนธรรม และผู้บริหารอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม จำนวน 7 คน และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ศิลปะหมอฟีในเส้นหยางเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นโดยหมอฟีลัทธิขานเป็นศาสตร์ดั้งเดิมและระบบความเชื่อทางจิตวิญญาณ แสดงถึงการบูชา การเคารพต่อธรรมชาติ พระเจ้าและบรรพบุรุษ ซึ่งมีรูปแบบของศิลปะที่หลากหลาย เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สิ่งทอ โดยการรวบรวมภูมิปัญญาพื้นบ้านนำเสนอแบบจำลองการทำซ้ำความคิดทางจิตวิญญาณ และใช้เทคนิคการแสดงออกทางศิลปะเชิงสัญลักษณ์เพื่อสะท้อนความเข้าใจของวัฒนธรรม แสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ และ 2) ศิลปะหมอฟีในเส้นหยาง ไม่เพียงแต่การรักษาแบบดั้งเดิมและเรียบง่ายเท่านั้น แต่ยังรวมเอาความหมายแฝงทางวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น สร้างรูปแบบให้เกิดกระแสความรู้ทางวัฒนธรรมสำหรับการสร้างสรรค์และการพัฒนาศิลปะร่วมสมัย

คำสำคัญ: ศิลปะหมอฟี ลักษณะและรูปแบบ เมืองเส้นหยาง

^{1 2} คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

³ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

* Corresponding author email: llimoru.bkkthon2024@gmail.com

ANALYSIS OF THE CHARACTER AND STYLE OF SHAMANIC ART IN SHENYANG, LIAONING PROVINCE, PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Moru Li^{1*}

Chaiyot Vanitwatthananuwat²

Sompol Dumrongsatian³

Abstract

The aim of this study is 1) to investigate the historical and cultural background of shamanic art in Shenyang and 2) to analyze the characteristics and forms of its cultural expression. A qualitative research methodology was used, including a literature review, on-site investigations and in-depth interviews with seven experts in cultural wisdom, cultural research and creative cultural industries. Content analysis was used to extract themes from the interviews.

The findings reveal that shamanic art in Shenyang, which was originally created by shamans practicing animistic beliefs, reflects a deep respect for nature, gods and ancestors through various art forms such as painting, sculpture and textiles. It integrates symbolic artistic techniques that convey deep spiritual and cultural meanings and represent the historical uniqueness of ethnic groups. Moreover, the art form not only preserves its traditional and simple roots, but also evolves to incorporate local cultural connotations, creating a dynamic flow of cultural knowledge that supports contemporary artistic innovation and development.

Keywords: Shamanic Art, Characteristics and Forms, Shenyang

^{1 2} Faculty of Fine and Applied Arts Bangkokthonburi University

³ Faculty of Industrial Education and Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang

* Corresponding author email: llimoru.bkkthon2024@gmail.com

บทนำ

ภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นหนึ่งในแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมจีน โดยมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นในระดับภูมิภาค และเป็นพื้นที่หลักของวัฒนธรรมหม่อผี ศิลปะของหม่อผีมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ทางศิลปะและการสืบทอดทางวัฒนธรรมในภาคเหนือของจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในราชวงศ์ชิง หม่อผีได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในราชวงศ์

เส้นหยางในฐานะเมืองสำคัญทางตะวันออกเฉียงเหนือของสาธารณรัฐประชาชนจีน ครั้งหนึ่งเคยเป็นบ้านเกิดของชาวแมนจูซึ่งเป็นสาวกของลัทธิหม่อผี ดังนั้นจึงยังคงมีประเพณีและความเชื่อบางประการเกี่ยวกับลัทธิหม่อผีที่อนุรักษ์ไว้ในพื้นที่เส้นหยาง ชาวเมืองเส้นหยางบางคนยังคงเชื่อในลัทธิหม่อผีและจัดกิจกรรมบูชาอยู่เทศกาลหรือโอกาสเฉพาะ นอกจากพิธีกรรมวัฒนธรรมชาแมนแล้ว การเดินรำของหม่อผี ดนตรี ยังรวมอยู่ในรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของเมืองอีกด้วย และมักจะจัดกิจกรรมพื้นบ้านต่าง ๆ ที่มีธีมของหม่อผีด้วย

ศิลปะหม่อผีในเส้นหยางส่วนใหญ่หมายถึงภาพศิลปะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบูชาหม่อผี ในพระราชวังราชวงศ์ชิง รวมถึงหน้ากากที่หม่อผีสวมใส่ เครื่องแต่งกายที่สวมใส่ เทพเจ้าที่บูชา เครื่องมือและสิ่งประดิษฐ์ที่ใช้ ตลอดจนแท่นบูชา เครื่องบูชา ภาชนะบูชา และสัญลักษณ์ที่ใช้ในการบูชา นอกจากนี้ยังมีศิลปะบางรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหม่อผี เช่น ภาพวาดบูชาหม่อผี ภาพวาดเทพเจ้าบรรพบุรุษของหม่อผี เครื่องแต่งกายของหม่อผี กลองเทพหม่อผี การตัดกระดาษของหม่อผี งานปักพื้นบ้าน หนังไม้ หนังปลา ภาพวาดและแกะสลักกระดานไม้ ศิลปะหม่อผีโบราณเป็นรูปแบบศิลปะที่เป็นรูปธรรมซึ่งเกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมของลัทธิหม่อผี มีคุณค่าทางจิตวิญญาณและวิถีคิดที่เป็นเอกลักษณ์ของชนชาติในภาคเหนือของจีน ในรูปแบบศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของพวกเขาตีความภาษาศิลปะและความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของชนชาติในภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาชนจีน (Zong, 2022) ดังจะเห็นได้จากวิวัฒนาการของศิลปะหม่อผี “ศิลปะหม่อผีแม้ว่าจะมีต้นกำเนิดมาจากสมัยโบราณดั้งเดิม แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและการขัดเกลาของยุคสมัยก็ยังคงรักษาไว้แสดงให้เห็นถึงจินตนาการทางศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ธรรมดา” (Yang, 2014) และนำพาความหวังของคนรุ่นต่อรุ่น นำเสนอจิตสำนึกด้านสุนทรียภาพของมนุษย์ ทำซ้ำความคิดเชิงสุนทรีย์ทางศิลปะของกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือในด้านรูปทรง สี องค์ประกอบ วัสดุ และแง่มุมอื่น ๆ และรวบรวมความคิดที่ลึกซึ้ง ความเชื่อที่ศรัทธา กิจกรรมทางจิตวิทยาที่ซับซ้อนและหลากหลาย

วัฒนธรรมและศิลปะดั้งเดิมสะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณี และจริยธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของผู้คน การพัฒนาวัฒนธรรมและศิลปะจีนร่วมสมัยต้องอาศัยองค์ประกอบดั้งเดิมเหล่านี้ และการสำรวจคุณค่าร่วมสมัยของวัฒนธรรมและศิลปะดั้งเดิมของจีนถือเป็นภารกิจระยะยาวของรัฐบาลจีน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นหนึ่งในแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมจีนที่มีลักษณะทางศิลปะและวัฒนธรรมที่โดดเด่น ศิลปะและวัฒนธรรมหม่อผีมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการสร้างสรรค์ทางศิลปะของชนกลุ่มน้อยทางตอนเหนือของสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังที่สะท้อนให้เห็นในการสร้างสรรค์ทางศิลปะ

ด้วยความทันสมัยของเมือง หม่อผีซึ่งเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมและศิลปะโบราณกำลังค่อย ๆ หายไป วิธีการปกป้องลักษณะของวัฒนธรรมและศิลปะหม่อผีเส้นหยาง และให้พลังใหม่แก่ศิลปะหม่อผีกลายเป็นเรื่อง

สำคัญ การศึกษานี้ดำเนินการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับลักษณะและรูปแบบศิลปะหมอผีของเมืองเส้นหยาง เพื่อเป็นแนวทางในการฟื้นฟูรูปแบบศิลปะดั้งเดิมนี้ และขยายอิทธิพลของวัฒนธรรมหมอผีในระดับสากล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของศิลปะหมอผีเส้นหยาง
2. วิเคราะห์ลักษณะและรูปแบบทางวัฒนธรรมของศิลปะหมอผีเส้นหยาง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของศิลปะหมอผีเส้นหยาง และวิเคราะห์ลักษณะและรูปแบบทางวัฒนธรรมของศิลปะหมอผีเส้นหยาง การดำเนินการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 3 คน นักวิจัยวัฒนธรรม จำนวน 2 คน และผู้บริหารในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งกำหนดลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับศิลปะหมอผีเส้นหยาง ไม่น้อยกว่า 5 ปี เพื่อสามารถให้ข้อมูลที่มีความลึกซึ้งและน่าเชื่อถือ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Form) โดยออกแบบคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย ทั้งในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของศิลปะหมอผี รวมถึงแนวโน้มการพัฒนาและการจัดการผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ดำเนินการเก็บข้อมูลสองแนวทาง ได้แก่

1. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดศิลปะหมอผี การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ทั้งในและต่างประเทศ
2. การลงพื้นที่ภาคสนาม ณ เมืองเส้นหยาง เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะหมอผี การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และแบบจำลองการจัดการศิลปะ ผ่านการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยแต่ละการสัมภาษณ์มีประเด็นครอบคลุมประวัติศาสตร์ศิลปะหมอผี ลักษณะเชิงสัญลักษณ์ในงานศิลป์ และแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจำแนกข้อมูลตามประเด็นสำคัญ ได้แก่ ลักษณะเชิงสัญลักษณ์ของศิลปะหมอผีเส้นหยาง รูปแบบการจัดการผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม และแนวทางการพัฒนา

ศิลปะหมอผีสู่ตลาดร่วมสมัย ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์นักวิเคราะห์แบบบูรณาการ เพื่อสรุปเป็นรูปแบบการพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ที่มีมูลค่าเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

ผลการวิจัย

1. ประวัติและการพัฒนาของศิลปะหมอผีเส้นหยาง

ศิลปะหมอผีหมายถึงผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นโดยหมอผี ลัทธิชาแมนเป็นความเชื่อดั้งเดิมและระบบความเชื่อทางจิตวิญญาณที่มีอยู่ในหลายวัฒนธรรม ศิลปะหมอผีมักเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อของหมอผี ซึ่งแสดงถึงการบูชาและความเคารพต่อธรรมชาติ พระเจ้า บรรพบุรุษ และจิตวิญญาณ ศิลปะหมอผีมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม สิ่งทอ และการตกแต่ง

งานศิลปะเหล่านี้มักถ่ายทอดความหมายและข้อมูลเฉพาะผ่านสัญลักษณ์ และรูปแบบงานศิลปะของหมอผีที่มีคุณสมบัติในการตกแต่งและเป็นสัญลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น มักเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับพิธีกรรมทางศาสนาและตำนาน ศิลปะหมอผีไม่เพียงแต่เป็นการแสดงออกถึงสุนทรียศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเป็นสื่อกลางให้หมอผีสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเทพเจ้า บรรพบุรุษ และธรรมชาติอีกด้วย มีความเชื่อและคุณค่าของลัทธิหมอผี ขณะเดียวกันก็สะท้อนการแสวงหาความหมายของจักรวาลและชีวิตของมนุษย์ด้วย

เพื่อความเป็นระบบในการวิเคราะห์ศิลปะหมอผีเส้นหยาง การเรียบเรียงข้อมูลจึงจัดลำดับตามโครงสร้างองค์ประกอบของการแต่งกายและศิลปกรรม ได้แก่ หมวก เสื้อผ้าส่วนบน เสื้อผ้าส่วนล่าง ผ้าคลุมไหล่ และเครื่องประดับสัญลักษณ์ ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์และคติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน

ตารางที่ 1 หมวกหมอผี

ชื่อ	สไตล์	ชื่อ	สไตล์
หมวกเทพขนนกชามาน		หมวกทรงอินทรีพระเจ้าหมอผีเซากวาง	
หมวกเทพมังกรหมอผีและนกฟีนิกซ์		หมวกทรงมงกุฎชาแมน	

ที่มา: ผู้วิจัย (2024)

จากการศึกษาศิลปวัตถุและองค์ประกอบของศิลปะหมอผีในพื้นที่เมืองเส้นหยาง พบว่า “หมวกหมอผี” ถือเป็นหนึ่งในเครื่องแต่งกายที่มีความสำคัญยิ่งในพิธีกรรมของลัทธิหมอผี โดยหมวกแต่ละประเภทสะท้อนบทบาท สถานะ และพลังทางจิตวิญญาณของผู้สวมใส่ และมีการออกแบบอย่างละเอียดอ่อน ผสมผสานระหว่างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และความงามทางศิลปะ ในแต่ละหมวกมีรายละเอียดเฉพาะที่

แสดงถึงความเชื่อและสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ของหมอผี หมวกของหมอผีเส้นหยางมักประดับด้วยขนนกหรือวัสดุจากธรรมชาติ เพื่อสื่อถึงการสื่อสารกับวิญญาณแห่งฟ้าและดิน การสัมภาษณ์คุณหลี่ เว่ย นักวิจัยวัฒนธรรมกล่าวว่า “หมวกที่ประดับด้วยขนนกและโครงสร้างสูงชะลูดเปรียบเสมือนสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า เป็นสัญลักษณ์ของการยกระดับจิตวิญญาณระหว่างพิธีกรรม” โดยสามารถอธิบายรายละเอียดของแต่ละชั้นได้ดังนี้

หมวกเทพขนนกขามาน หมวกประเภทนี้มีลักษณะเป็นทรงสูงประดับด้วย ขนนกอินทรีหรือขนนกสีสันจัดจ้าน ซึ่งแสดงถึงการเชื่อมโยงระหว่างหมอผีกับโลกวิญญาณที่อยู่เหนือธรรมชาติ ส่วนบนของหมวกมีโครงไม้หรือโลหะรูปทรงโค้ง รองรับพู่ห้อยและขนนกที่ขยับได้ในขณะประกอบพิธี ทำให้หมวกดูมีชีวิตและเคลื่อนไหวไปพร้อมกับจังหวะการรำรำ สื่อถึงพลังศักดิ์สิทธิ์ที่กำลังเคลื่อนไหว

หมวกทรงอินทรีพระเจ้าหมอผีเขากวาง หมวกนี้มีลักษณะเด่นที่ “เขากวางจำลอง” ติดอยู่ด้านบน แสดงถึงอำนาจของเทพเจ้าสัตว์ในป่าและความสามารถของหมอผีในการควบคุมพลังแห่งธรรมชาติ หมวกทรงอินทรีมีรูปทรงลาดลง ปลายหมวกประดับด้วยขนนกอินทรีและผ้าสีแดง-ทอง หมวกประเภทนี้มักใช้ในพิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการอัญเชิญเทพเจ้าหรือวิญญาณบรรพบุรุษ

หมวกเทพมังกรหมอผีและนกฟีนิกซ์ เป็นหมวกที่มีการตกแต่งอย่างวิจิตร โดยมี มังกรจำลองขนาดเล็กและรูปฟีนิกซ์ ติดไว้ทั้งสองข้างของหมวก แสดงถึงสมดุของพลังหยินหยาง และความรุ่งเรือง หมวกประเภทนี้สื่อถึงหมอผีระดับสูงที่มีอำนาจในการเรียกใช้พลังจากทั้งฟากฟ้าและใต้พิภพ สีที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นสีทอง เงิน และน้ำเงินเข้ม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพลังฟ้าและความบริสุทธิ์

หมวกทรงมงกุฎขามาน หมวกประเภทนี้มีรูปทรงคล้ายมงกุฎของกษัตริย์ โดยประดับด้วย ลูกปัด กระຈီ และลวดลายเชิงเรขาคณิต แสดงถึงฐานะสูงสุดของหมอผีในชุมชน เป็นหมวกที่ใช้ในพิธีเฉลิมฉลองใหญ่หรือการแสดงศิลปวัฒนธรรมต่อสาธารณชน โครงสร้างแข็งแรงและการประดับประดาแสดงถึงความมั่นคงและอำนาจเหนือพลังวิญญาณทั้งมวล

ตารางที่ 2 เสื้อคลุมศักดิ์สิทธิ์ของชาแมนแบบร่วมสมัย

ชื่อ	สไตล์	ชื่อ	สไตล์
เสื้อคลุมหมอผี เครื่องแต่งกาย สไตล์พระเจ้า		เสื้อผ้าศักดิ์สิทธิ์ สไตล์หมอผี	
ชุดคลุมศักดิ์สิทธิ์ สไตล์หมอผี		เสื้อผ้าศักดิ์สิทธิ์ สไตล์หมอผี	

ที่มา: ผู้วิจัย (2024)

เสื้อผ้าส่วนบน (Upper Garment) มักตัดเย็บจากผ้าฝ้ายหรือผ้าไหม ย้อมสีสด เช่น สีแดง น้ำเงิน หรือเหลือง มีลวดลายปักมือเป็นสัญลักษณ์ของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เช่น มังกรหรือพญาคุ้ย แสดงถึงพลังและการปกป้อง เสื้อกระโปรงหรือกางเกงที่ใช้ในพิธีกรรมเน้นความคล่องตัว มีการประดับด้วยลูกปัด หรือขอบผ้าที่ตกแต่งด้วยลวดลายเชิงสัญลักษณ์ ผู้บริหารอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ คุณจาง หยู ได้กล่าวว่า “รายละเอียดในกระโปรงของหมอผีไม่ใช่เพียงการตกแต่ง แต่เป็นการบรรจุเรื่องราวตำนานของชนเผ่าในรูปแบบที่จับต้องได้”

เสื้อคลุมของชาแมนหรือหมอผีในวัฒนธรรมเส้นหยางไม่ได้เป็นเพียงเครื่องแต่งกายธรรมดา หากแต่เป็นสื่อกลางที่สะท้อนถึงสถานะ บทบาท และพลังอำนาจทางจิตวิญญาณของผู้สวมใส่ การออกแบบ ลวดลาย สี สัน และวัสดุที่ใช้ ล้วนสะท้อนถึงความคิด ความเชื่อมโยงกับเทพเจ้าและธรรมชาติ ซึ่งสามารถแจกแจงได้ตามแต่ละประเภทในตารางดังนี้

เสื้อคลุมหมอผี เครื่องแต่งกายสไตล์พระเจ้า เสื้อคลุมประเภทนี้เป็นชุดพิธีกรรมที่มีความหรูหราและศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในบรรดาเครื่องแต่งกายหมอผี โดยมีการประดับด้วย ลายมังกร เทพเจ้า และสัญลักษณ์แห่งพลังสวรรค์ บ่งบอกถึงพลังเหนือธรรมชาติที่หมอผีสามารถติดต่อได้ ชุดนี้มักใช้ในพิธีขอฝน พิธีสื่อสารกับเทพเจ้า ผู้ดูแลดินฟ้าอากาศ หรือในพิธีระดับราชสำนักในสมัยราชวงศ์ชิง

เสื้อผ้าศักดิ์สิทธิ์ สไตล์หมอผี เป็นเสื้อคลุมที่ใช้ในพิธีกรรมพื้นบ้าน ซึ่งมีรูปแบบ เรียบง่ายแต่เปี่ยมความหมาย โดยเน้นการใช้สัญลักษณ์ประจำท้องถิ่น เช่น ลายเมฆ ลายคลื่น หรือสัตว์ประจำเผ่า มักผลิตจากผ้าทอมือ และประดับด้วยของศักดิ์สิทธิ์ เช่น กระดิ่ง หางสัตว์ หรือเมล็ดพันธุ์พืช เพื่อใช้เป็นสื่อในการเรียกพลังธรรมชาติ

ชุดคลุมศักดิ์สิทธิ์ สไตล์หมอผี เสื้อคลุมชุดนี้เป็นเครื่องแต่งกายที่หมอผีใช้เป็นประจำในการประกอบพิธีต่าง ๆ โดยเฉพาะ พิธีไล่สิ่งชั่วร้าย หรือพิธีรักษาโรค ตัวเสื้อจะเน้นความคล่องตัวในการเคลื่อนไหว และมีการประดับเชิงสัญลักษณ์ด้วยเส้นด้ายหรือเชือกสีแดง น้ำเงิน และดำ ซึ่งเป็นสีที่สื่อถึงพลังลึกลับในความเชื่อชาแมน

เสื้อผ้าศักดิ์สิทธิ์ สไตล์หมอผี (แบบร่วมสมัย) ชุดนี้ถือเป็นตัวอย่างของการ ประยุกต์ศิลปะการแต่งกายแบบโบราณให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ โดยยังคงสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณดั้งเดิมไว้ เช่น ลายวงเวท รูปดวงตา หรือเขี้ยวสัตว์ แต่ปรับปรุงทรงให้ทันสมัยมากขึ้น เพื่อใช้ในการแสดงทางวัฒนธรรม นิทรรศการ หรือเทศกาลหมอผีที่จัดร่วมสมัยในเมืองเส้นหยาง

การแต่งกายของหมอผีจึงเป็นหนึ่งในรูปแบบศิลปะที่มีพลังสูงสุดในการสื่อสารถึง “รากเหง้าทางวัฒนธรรม” และ “อัตลักษณ์ของชนเผ่าท้องถิ่น” ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างอดีตและปัจจุบัน ในการอนุรักษ์และต่อยอดศิลปวัฒนธรรมในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ตารางที่ 3 กระโปรงชาแมน

ชื่อ	สไตล์	ชื่อ	สไตล์
ผ้าคลุมไหล่ชาแมน		ผ้าคลุมไหล่ชาแมน	
กระโปรงชาแมน ศักดิ์สิทธิ์		กระโปรงชาแมน ศักดิ์สิทธิ์	

ที่มา: ผู้วิจัย (2024)

จากการศึกษาวิจัยด้านศิลปหัตถกรรมในเมืองเสิ่นหยาง พบว่า เครื่องแต่งกายส่วนล่างและผ้าคลุมของหมอผี มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าหมวกหรือเสื้อคลุม เนื่องจากเป็นสื่อกลางที่ใช้ในการส่งพลังจิตวิญญาณ รวมถึงใช้ในการแสดงออกทางสัญลักษณ์ในระหว่างประกอบพิธีกรรม ซึ่งมักจะสื่อถึงพลังฟ้าดิน ความมั่นคง และการคุ้มครองจากสิ่งชั่วร้าย โดยเฉพาะในหมวด “กระโปรงชาแมน” ที่มักเป็นชุดที่หมอผีสวมใส่ในระหว่างประกอบพิธีร้ายรำ เคลื่อนไหว และสื่อสารกับโลกวิญญาณ

ผ้าคลุมไหล่ชาแมน มักทำจากผ้าทอมือที่ใช้เส้นใยธรรมชาติ เช่น ป่านหรือไหม มีลักษณะเป็นแผ่นผ้าแถบยาว ปลายผ้ามักประดับด้วยพู่หรือระฆังขนาดเล็ก เมื่อหมอผีเคลื่อนไหวในพิธี ผ้าคลุมไหล่จะพริ้วไหว และเกิดเสียงจิ้งหะเบา ๆ ซึ่งเชื่อกันว่าสามารถเรียกความสนใจจากวิญญาณหรือเทพเจ้าได้ ในบางชุด ผ้าคลุมไหล่จะมีการปักลวดลายที่เป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติ เช่น ดวงอาทิตย์ สายฟ้า ลม หรือสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ อย่างหมาป่าและเหยี่ยว ซึ่งล้วนเป็นสัญลักษณ์ของพลังและการปกป้อง นอกจากนี้ สีที่นิยมใช้คือ สีแดงและน้ำเงิน ที่สื่อถึงพลังชีวิตและจักรวาล

กระโปรงชาแมนศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะเป็นกระโปรงแบบห่อหรือพันรอบเอว ยาวจรดเข่าไปจนถึงข้อเท้า ทำจากผ้าที่มีความหนาและทนทาน เพราะนอกจากใช้ในการประกอบพิธีกรรมแล้ว ยังต้องรองรับการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องของหมอผี ลวดลายที่ใช้ในการตกแต่งมักเป็นรูปทรงเรขาคณิต วงกลม วงเวท หรือลวดลายแถบสีที่มีความหมายเฉพาะ เช่น สีดำเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย สีเหลืองเพื่อเชื่อมต่อกับพลังฟ้า และสีขาวเพื่อความบริสุทธิ์ กระโปรงศักดิ์สิทธิ์บางชุดอาจมีการประดับด้วยวัตถุมงคล เช่น กระดิ่ง ขนนก หรือเปลือกหอย ซึ่งเมื่อรวมกับการเต้นรำและการรำมนต์ จะช่วยเพิ่มพลังศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม หมอผีบางท่านยังใช้การเย็บเศษผ้าสีต่าง ๆ เข้ากับกระโปรง เพื่อแสดงถึงการปกป้องจากเทพเจ้าหลายองค์ หรือเพื่อสื่อถึงพลังจากธรรมชาติหลากหลายด้าน

กล่าวโดยสรุป เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายส่วนล่างของหมอผีไม่ใช่เพียงของใช้ในพิธี แต่ยังเป็น “ภาษาศิลปะ” ที่แสดงออกถึงความเชื่อทางจิตวิญญาณ ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน ทั้งยังเป็นตัวแทนที่ทรงพลังของมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงถ่ายทอดสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ในการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของศิลปะหมอผีในเส้นทาง จากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และภูมิภาค โดยการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้รับเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายศิลปะหมอผีในเส้นทาง สามารถสรุปลักษณะต่าง ๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 4 เสื้อผ้าหมอผีของกลุ่มชาติพันธุ์เหอเจิ้นและ โอรอเกน

สัญชาติ	ภูมิภาค	คุณสมบัติ	รูปร่าง
สัญชาติเหอเจิ้น	อาศัยอยู่ใกล้แม่น้ำ มีส่วนร่วมในกิจกรรม ตกปลาและล่าสัตว์	เครื่องแต่งกายหมอผี ทำจากหนังปลา	
สัญชาติโอรอเกน	พื้นที่อยู่อาศัยอยู่ในป่า มีส่วนร่วมในกิจกรรม การล่าสัตว์	การใช้เสื้อผ้าศักดิ์สิทธิ์ ของชาแมน การผลิตหนังสัตว์	
สัญชาติแมนจู	อาศัยอยู่ในเขตเมือง และชนบท	เครื่องแต่งกายหมอผี ทำจากผ้าฝ้ายและ ผ้าลินิน	

ที่มา: ผู้วิจัย (2024)

จากการสำรวจข้อมูลด้านชาติพันธุ์วรรณนาและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นพบว่า เสื้อผ้าของหมอผีในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน ไม่เพียงแต่มีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนถึง “วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม” ที่แต่ละกลุ่มอาศัยอยู่เท่านั้น แต่ยังแฝงไว้ด้วย รหัสทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้:

กลุ่มชาติพันธุ์เหอเจิ้น (Hezhen) เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่บริเวณริมแม่น้ำแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีน มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับ การตกปลาและล่าสัตว์น้ำ เครื่องแต่งกายของหมอผีในกลุ่มนี้มีความโดดเด่นที่ทำจาก หนังปลา ซึ่งเป็นทรัพยากรที่หาได้ง่ายในพื้นที่ วัสดุดังกล่าวไม่เพียงแต่ทนทานต่อสภาพอากาศเย็นจัด แต่ยังมีความเชื่อว่า หนังปลาสามารถป้องกันพลังงานด้านลบและสิ่งชั่วร้ายจากโลกวิญญาณได้ จึงถูกนำมาใช้ทำเสื้อคลุม กระโปรง และหมวกของหมอผีในพิธีกรรมทางจิตวิญญาณ

กลุ่มชาติพันธุ์โอรอเกน (Oroqen) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชีวิตอยู่ในป่าลึก มีความเชี่ยวชาญในการล่าสัตว์และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบพึ่งพาตนเอง เครื่องแต่งกายหมอผีของกลุ่มนี้จึงมักทำจาก หนังสัตว์ป่าที่ล่ามาได้อเอง ซึ่งแสดงถึงความกล้าหาญ ความสามารถในการควบคุมพลังธรรมชาติ และการเชื่อมโยงกับสัตว์วิญญาณตามความเชื่อชาแมน เสื้อผ้ามักมีการตัดเย็บอย่างประณีต โดยเพิ่มเครื่องราง เช่น เขี้ยวสัตว์ กระดุก หรือขนนก เพื่อเพิ่มพลังศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรม

กลุ่มชาติพันธุ์แมนจู (Manchu) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในสมัยราชวงศ์ชิง ซึ่งมีบทบาทในการรวมความเชื่อชาแมนเข้ากับระบบราชการและศาสนาราชสำนัก เสื้อผ้า

ของหมอผีในกลุ่มนี้จึงมีลักษณะ ประณีต หยุ่น และมึระบบแบบแผน ชัดเจน โดยใช้วัสดุอย่าง ผ้าฝ้ายและผ้าลินิน ซึ่งเป็นวัสดุที่ใช้ในพิธีการทางศาสนาและราชสำนัก มีการปกกลวดลายศักดิ์สิทธิ์ เช่น มังกร ฟีนิกซ์ หรือสัญลักษณ์จักรวาล เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างหมอผีกับพลังเหนือธรรมชาติ และความเชื่อในสมดุลระหว่างสวรรค์กับมนุษย์

จากตารางที่ 4 จะเห็นได้ว่า แม้จะอยู่ในพื้นที่เดียวกัน แต่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีการพัฒนาเครื่องแต่งกายของหมอผีที่แตกต่างกันไปตามสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และระบบความเชื่อเฉพาะของแต่ละกลุ่ม ซึ่งถือเป็น มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ที่มีคุณค่าทั้งในเชิงจิตวิญญาณและศิลปะการออกแบบอย่างลึกซึ้ง

2. รูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบพระราชวังของศิลปะหมอผีเส้นหยาง

ศิลปะลัทธิขานแมนเกิดขึ้นพร้อมกับการก่อตัวของลัทธิ ซึ่งมีลักษณะเด่นด้วยประวัติศาสตร์อันยาวนาน รูปแบบที่หลากหลาย วัฒนธรรมหลายมิติ และข้อห้ามที่มากมาย นอกจากนี้ เนื่องจากความจริงที่ว่าวัฒนธรรมขานแมนแบบดั้งเดิมนั้นก่อตั้งขึ้นในภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจงและเกิดขึ้นในเผ่าและชนเผ่าที่เฉพาะเจาะจง วัฒนธรรมดังกล่าวจึงมีวัฒนธรรมในระดับภูมิภาคที่มีลักษณะเฉพาะ ตลอดการพัฒนาที่ยาวนานและความต่อเนื่องของวัฒนธรรมขานแมน เครื่องแต่งกาย เครื่องตกแต่ง ภาพวาด และรูปแบบศิลปะพื้นบ้านของหมอผีมีบทบาททางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างมากมาโดยตลอด โดยแบกรับความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรมพื้นบ้านมาหลายชั่วอายุคน นำเสนอลัทธิขานแมน ความเข้าใจและการแสวงหาความงามของผู้คน คุณลักษณะทางวัฒนธรรมของภูมิภาคที่ฝังแน่นอย่างลึกซึ้งนี้ ทำให้เกิดกระแสความรู้ทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องสำหรับการวิจัย การสร้างสรรค์ และพัฒนางานศิลปะร่วมสมัย

ตารางที่ 5 การศึกษาวิจัยวัฒนธรรมหมอผี

หมวดหมู่	เนื้อหา	ความสำคัญ
รูปภาพและสัญลักษณ์	ศึกษาจินตภาพและสัญลักษณ์ที่ใช้ในศิลปะหมอผี เช่น สัตว์ พืช เทพ ฯลฯ	สำรวจความสำคัญเชิงสัญลักษณ์และภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสัญลักษณ์หมอผี
จิตรกรรมและการแกะสลัก	ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการวาดภาพและการแกะสลักของหมอผี	เผยบทบาทและความสำคัญของหมอผีในศาสนาและพิธีกรรม
งานฝีมือและของประดับตกแต่ง	ศึกษางานฝีมือและเครื่องประดับที่ทำโดยหมอผี เช่น หมวก สร้อยคอ พระเครื่อง	สำรวจการใช้และความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ของหมอผีในทางศาสนา พิธีกรรม และชีวิตทางสังคม
เรื่องราวและตำนานของหมอผี	ศึกษาเรื่องราวและตำนานในประเพณีหมอผี ทั้งตำนาน ตัวละครในตำนาน และเหตุการณ์ในตำนาน	เผยอิทธิพลของตำนานหมอผีต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะของหมอผี

ที่มา: Guo (2001)

การศึกษาวิจัยวัฒนธรรมหมอผีในตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าศิลปะหมอผีเส้นหยางมีความหลากหลายในเชิงเนื้อหาและความสำคัญทางวัฒนธรรม โดยเริ่มจากการศึกษารูปภาพและสัญลักษณ์ ซึ่งมุ่งสำรวจจินตภาพ เช่น สัตว์ พืช และเทพต่าง ๆ ที่สะท้อนภูมิหลังทางจิตวิญญาณและความเชื่อของชุมชน ความสำคัญของสัญลักษณ์เหล่านี้อยู่ที่การตีความเชิงสัญลักษณ์และการเชื่อมโยงกับพิธีกรรมและความเชื่อทางศาสนา ต่อมาในด้านจิตรกรรมและการแกะสลัก การศึกษามุ่งเน้นไปที่เทคนิคและรูปแบบศิลปะซึ่งเผยให้เห็นบทบาทของหมอผีในฐานะผู้เชื่อมต่อบetween โลกมนุษย์และโลกเหนือธรรมชาติ ผ่านการถ่ายทอดพิธีกรรมทางศาสนาในรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์

ในส่วนของงานฝีมือและของประดับตกแต่ง เช่น หมวก สร้อยคอ และพระเครื่อง เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งการศึกษานี้เน้นถึงความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สอดแทรกอยู่ในวัตถุเหล่านี้ ทั้งในบริบทศาสนาและสังคม สุดท้าย เรื่องราวและตำนานของหมอผีถือเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ช่วยเผยแพร่อิทธิพลของหมอผีต่อการสร้างสรรค์ศิลปะ โดยการวิเคราะห์ตำนาน ตัวละคร และเหตุการณ์ในเรื่องเล่าเหล่านี้ ช่วยให้เข้าใจรากเหง้าทางความคิดและแรงบันดาลใจที่ส่งต่อสู่ผลงานศิลปะหมอผีเส้นหยางในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่า ศิลปะหมอผีมิใช่เพียงแค่การสร้างสรรค์ทางศิลป์ แต่ยังเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญา ความเชื่อ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้ง (Guo, 2001)

การบูชาธรรมชาติถือเป็นการบูชาที่เก่าแก่ที่สุด และยาวนานที่สุดในศิลปะหมอผี ในสังคมยุคโบราณ ความฉลาดของมนุษย์และทักษะการเอาชีวิตรอดยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น ไม่สามารถแข่งขันกับธรรมชาติได้ ท่ามกลางความตื่นตระหนกและการเอาชีวิตรอดอย่างเหนียวแน่น ผู้คนพัฒนาความรู้สึกหวาดกลัวต่อวัตถุทางธรรมชาติ บูชาในรูปแบบตัวแทน และหวังว่าจะมีชีวิตที่สงบสุขเพื่อหลีกเลี่ยงภัยพิบัติ

ตารางที่ 6 ตู๊กตาเทพแห่งการบูชาธรรมชาติ เทพเจ้าแห่งลมและฝน การขอพลังและการฟื้นฟูธรรมชาติ

การบูชา	ชื่อ	รูปแบบ
การบูชาธรรมชาติ	ตู๊กตาเทพม้า	
การบูชาธรรมชาติ	ตู๊กตาเทพนก	

ที่มา: Guo (2001)

จากการศึกษาศิลปะหมอผีในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พบว่า “ตู๊กตาเทพ” ที่ใช้ในการบูชาธรรมชาติ ถือเป็นหนึ่งใน ศิลปวัตถุทางจิตวิญญาณ ที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารกับพลังเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะในลัทธิขานแมนที่เชื่อว่าทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติล้วนมีชีวิต จิตวิญญาณ และสามารถรับรู้ได้ถึงคำขอของมนุษย์ ตู๊กตาเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็น สื่อกลางเชิงสัญลักษณ์ ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งการขอฝน ปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย และการอวยพรให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในธรรมชาติ

ตุ๊กตาเทพม้า เป็นตัวแทนของ “พลังแห่งการเคลื่อนไหว ความรวดเร็ว และอำนาจฟ้า” ในความเชื่อของหมอผี ชาวบ้านมักใช้ตุ๊กตารูปม้าในการบูชาเทพเจ้าแห่งลมและฝน โดยเฉพาะในฤดูเพาะปลูกหรือตอนเปลี่ยนฤดูกาล ตุ๊กตาเทพม้าถูกประดิษฐ์ขึ้นจากไม้ ผ้า หรือฟาง มีการตกแต่งด้วยพู่ไหม ขนนก และเชือกถักสีสดใส รูปแบบที่นิยมคือ ม้าที่ยืนด้วยท่าทางองอาจ มีเขาหรือปีก ซึ่งสื่อถึงการเป็น “เทพม้า” ผู้เดินทางเชื่อมต่อโลกมนุษย์กับสวรรค์

ตุ๊กตาเทพนกเป็นสัญลักษณ์ของ “การเชื่อมต่อกับท้องฟ้า วิญญาณ และข่าวสารจากเทพเจ้า” นกในความเชื่อชาแมนถือเป็นผู้ส่งสารจากพลังฟ้า และมักปรากฏในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขอพลัง การฟื้นฟูสุขภาพ หรือการปกป้องหมู่บ้าน ตุ๊กตาเทพนกมีหลากหลายแบบ ทั้งนกบิน นกตั้งปีก หรือนกหัวเราะ โดยวัสดุที่ใช้ทำมักเป็นไม้แกะสลัก หรือผ้าปักตกแต่งด้วยขนนกจริง รูปแบบของตุ๊กตาจะเน้นความสง่างาม สีสันจัดจ้าน และมีการประดับสัญลักษณ์พิเศษบนปีก เช่น รูปลูกตา ดาว หรือคลื่น เพื่อสื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์

แม้ในตารางนี้จะยังไม่ได้ระบุรูปแบบอย่างเป็นทางการ แต่จากข้อมูลเชิงสนามและแหล่งวรรณกรรมสามารถสันนิษฐานได้ว่าตุ๊กตาเทพเหล่านี้เป็นหนึ่งใน “เครื่องสื่อสารทางจิตวิญญาณ” ที่สร้างขึ้นจากความเชื่อของมนุษย์ในพลังของธรรมชาติ และแสดงออกผ่านรูปแบบศิลปะพื้นบ้านที่มีทั้งความงามและพลังศักดิ์สิทธิ์ผสมผสานกันอย่างลงตัว

การศึกษาเกี่ยวกับตุ๊กตาเทพจึงไม่เพียงเป็นการวิเคราะห์รูปแบบทางศิลปะเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดมุมมองใหม่ ๆ ต่อ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในเชิงวัฒนธรรม ซึ่งยังคงมีความสำคัญในวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นจวบจนปัจจุบัน

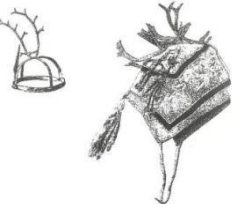
การบูชาโทเท็ม (Totem) ก็เป็นวัฒนธรรมหมอผีที่สำคัญเช่นกัน มนุษย์ดึกดำบรรพ์เชื่อว่าโทเท็มที่พวกเขาบูชามีความสามารถเหนือธรรมชาติในการถ่ายทอดพลังงานและทักษะอันทรงพลังและเป็นเอกลักษณ์ เพื่อปกป้องความปลอดภัยของกลุ่มชาติพันธุ์ โทเท็มมักมีตัวตนและมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ภายใต้การบูชาและการบูชาโทเท็มเดียวกัน สมาชิกในกลุ่มจะสร้างความเชื่อที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและข้อห้าม ทำให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันของเผ่าที่เข้มแข็ง

ตารางที่ 7 หน้ากากแห่งการบูชาโทเท็ม

ชื่อ	รูปแบบ
หน้ากากหมอผีมองโกเลีย	
หน้ากากเอเวนกีชาแมน	
หน้ากากหมอผีแมนจู	

ที่มา: Guo (2001)

ตารางที่ 8 เหตุผลในการก่อตัวของรูปทรงหมวกหมอผีในภูมิภาคต่าง ๆ

พระเจ้า	ภูมิภาค	คุณสมบัติทางศิลปะ	รูปทรง
พระเจ้านก	ภูมิภาคที่เป็นเนินเขา บนท้องฟ้ามีนกอยู่ไม่กี่ตัว	หมวกนกอินทรี	
พระเจ้ากวาง	พื้นที่ป่าไม้และป่าชายเลน มีสัตว์ป่าอยู่จำนวนมาก	หมวกเขากวาง	

ที่มา: ผู้วิจัย (2024)

จากตารางที่ 8 การก่อตัวของหมวกหมอผีในแต่ละภูมิภาคมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสภาพภูมิประเทศและคติความเชื่อของชนพื้นเมือง ซึ่งสะท้อนผ่านการออกแบบที่มีคุณสมบัติทางศิลปะเฉพาะตัวจากการศึกษาข้อมูลของพิพิธภัณฑ Jilin Shaman พบว่า ในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขาซึ่งท้องฟ้ามักจะมีนกเพียงไม่กี่ชนิดบินอยู่เหนือทิวเขา หมอผีในภูมิภาคดังกล่าวจึงเชื่อมโยงนกอินทรีในฐานะตัวแทนของพลังศักดิ์สิทธิ์และการเชื่อมโยงกับฟ้าผ่า ส่งผลให้หมวกหมอผีในพื้นที่นี้ถูกออกแบบให้มีรูปทรงนกอินทรีเป็นสัญลักษณ์หลัก ในขณะเดียวกัน สำหรับพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นป่าไม้และป่าชายเลนซึ่งมีสัตว์ป่าหลากหลายชนิดบนพื้นดิน หมอผีได้เลือก “กวาง” ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีความสง่างามและมีบทบาทสำคัญในตำนานหมอผี มาเป็นสัญลักษณ์แทนพลังธรรมชาติ หมวกหมอผีในภูมิภาคนี้จึงมีลักษณะโดดเด่นเป็นรูปทรงเขากวางเพื่อสะท้อนความเชื่อเรื่องการเชื่อมโยงกับพลังของผืนป่าและสัตว์ศักดิ์สิทธิ์

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ารูปทรงของหมวกหมอผีมีได้ถูกกำหนดขึ้นอย่างไร้ทิศทาง หากแต่เกิดจากกระบวนการเลือกสัญลักษณ์ทางธรรมชาติที่มีความหมายเฉพาะกับพื้นที่และความเชื่อท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ทั้งยังสะท้อนวิถีคิดแบบสัญลักษณ์ (symbolic thinking) ของวัฒนธรรมหมอผีในการอธิบายโลกและความศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว

เส้นหยางเป็นบ้านเกิดของอาณาจักรชิง จักรพรรดิหลายองค์ในประวัติศาสตร์ได้แสวงหาที่หลบภัยและใช้ชีวิตอยู่ที่นี่ เส้นหยางยังคงรักษาวัฒนธรรมมากมายที่เกี่ยวข้องกับราชวงศ์ชิง ศิลปะและวัฒนธรรมหมอผีถือเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญมากในเส้นหยาง จักรวรรดิชิงย้ายเมืองหลวงจากเหลียวหยางไปยังเส้นหยาง และสร้างอาคารสำคัญ ๆ เช่น พระราชวังอิมพีเรียล สุสานจักรพรรดิ และวัดวาอารามภายในเมือง ดังนั้นศิลปะหมอผีในเส้นหยางจึงแตกต่างจากศิลปะหมอผีพื้นบ้านทั่วไป มีการบูรณาการอย่างใกล้ชิดกับศิลปะในราชสำนักชิง โดยมีการตกแต่งทั้งงดงามและลึกลับไสย แสดงให้เห็นเครื่องแต่งกายอันงดงามของหมอผีในวังราชวงศ์ชิง

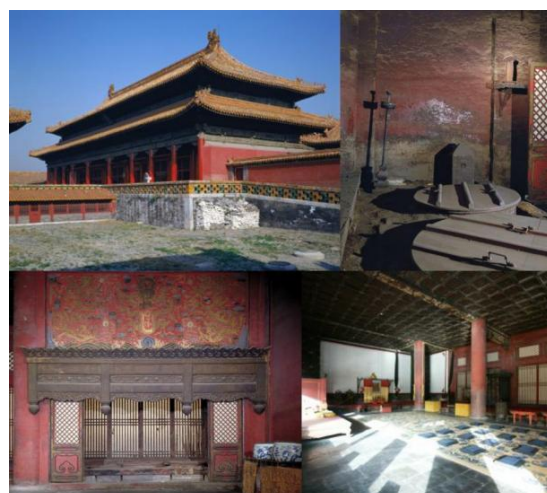


ภาพที่ 2 เสื้อผ้าหมอผีในพระราชวังราชวงศ์ชิง

ที่มา: ผู้วิจัย (2024)

ศิลปะหมอผีในเส้นหยางไม่เพียงแต่ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมและเรียบง่ายเท่านั้น แต่ยังรวมเอาความหมายทางวัฒนธรรมในพิธีการของศาสนาบูชายัญในราชวงศ์ชิงอีกด้วย ในประวัติศาสตร์อันยาวนานของการพัฒนา ฟังก์ชันเชิงสัญลักษณ์ของหมอผีได้พัฒนาขึ้น ในขณะที่ยังคงรักษาความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ทางศาสนาดั้งเดิมไว้ เป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายศักดิ์สิทธิ์ ยิ่งสถานะทางสังคมสูงขึ้น พิธีกรรมก็จะซับซ้อนมากขึ้น และรูปแบบทางศิลปะหมอผีก็มีความหลากหลายมากขึ้น

จากการวิจัยภาคสนาม พบว่า กิจกรรมการสักการะหมอผีในพระราชวังราชวงศ์ชิงนั้นจัดขึ้นในพระราชวังที่สำคัญ พระราชวังคุนยงในเมืองต้องห้ามของปักกิ่งเป็นสถานที่สำคัญสำหรับราชวงศ์ชิงในการจัดพิธีบูชาหมอผี กิจกรรมบูชาหมอผีของราชวงศ์มีความหลากหลาย ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีพิธีกรรมที่น่าเบื่อและซ้ำซากมากมาย ดังเช่น “พิธีสังเวยชิงตงแมนจูเพื่อเทพเจ้าและสวรรค์” ซึ่งมีการรวบรวมไว้ในพระราชกฤษฎีกาในปีที่ 12 ของรัชสมัยเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิง สำหรับการศึกษาประเพณีหมอผีแมนจูและพิธีกรรมหมอผีในราชสำนักชิง



ภาพที่ 3 สถานที่ที่นักบวชหมอผีในเมืองต้องห้ามของปักกิ่ง

ที่มา: The Palace Museum (2001)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์ลักษณะและรูปแบบทางวัฒนธรรมของศิลปะหมอฟีเส้นหยาง

การศึกษาภาคสนามในเส้นหยาง ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมและทบทวนวรรณกรรม พบว่า “ศิลปะหมอฟีเส้นหยาง” มีลักษณะและรูปแบบที่สะท้อนแนวคิดทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง และสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบแนวคิดทางวัฒนธรรม ดังนี้

ลักษณะของศิลปะหมอฟีเส้นหยาง

ศิลปะหมอฟีเส้นหยางมีลักษณะสำคัญคือ การเป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living Heritage) กล่าวคือ มิใช่เพียงสิ่งประดิษฐ์ทางกายภาพ แต่ยังดำรงอยู่ในพิธีกรรม ความเชื่อ และการดำรงชีวิตของชุมชน องค์ประกอบศิลปะเช่น หน้ากาก กลอง และเครื่องแต่งกาย ประกอบด้วยสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงความเชื่อในการติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้าและวิญญาณ

ศาสตราจารย์จ้าว หมิง (Prof. Zhao Ming) นักวิจัยด้านวัฒนธรรมแมนจู กล่าวว่า “ศิลปะหมอฟีเส้นหยางไม่ใช่แค่ของเก่าโบราณ หากแต่เป็นชีวิตที่หมุนเวียนอยู่ในพิธีกรรมประจำวันของชาวบ้าน เป็นการดำรงอยู่ของจิตวิญญาณในโลกปัจจุบัน” นอกจากนี้ คุณหลี่ เหวิน (Li Wen) นักวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้านได้กล่าวเสริมว่า “แม้เทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงไป แต่เสื้อคลุมหมอผี หน้ากาก และกลองที่ใช้ในพิธี ยังสะท้อนการเชื่อมต่อกับธรรมชาติและบรรพบุรุษอย่างไม่เสื่อมคลาย” จึงสรุปได้ว่า ลักษณะของศิลปะหมอฟีเส้นหยางเน้นการดำรงอยู่ในฐานะมรดกมีชีวิตที่สื่อถึงพลังศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธา และวิถีชุมชนอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบของศิลปะหมอฟีเส้นหยาง

รูปแบบทางศิลปะสามารถอธิบายผ่านแนวคิด สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Symbolic Culture) ตาม Hall (1997) ที่ระบุว่าสัญลักษณ์เป็นภาษาสำคัญของวัฒนธรรม รูปแบบของศิลปะหมอฟี เช่น ลายเส้นพลัทธิธรรมชาติ ภาพวาดเทพเจ้า งานแกะสลักสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ และลวดลายตัดกระดาษ ล้วนมีนัยสัญลักษณ์สะท้อนโลกทัศน์ศาสนาและจักรวาลทัศน์ของชุมชน

ดร.หลิว เฟิง (Dr. Liu Feng) ผู้เชี่ยวชาญด้านสัญลักษณ์ศิลปวัฒนธรรม กล่าวว่า “หน้ากากหมอผีแต่ละแบบมีสัญลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ลายฟ้าร้อง น้ำวน หรือปีนกอินทรี ล้วนสะท้อนอำนาจแห่งธรรมชาติที่หมอผีเชื่อว่าตนสามารถสื่อสารได้” ขณะที่ ดร.ซ่ง หยาง (Dr. Song Yang) นักวิชาการด้านศิลปะชาติพันธุ์ได้กล่าวว่า “การตัดกระดาษลวดลายดวงตาและปากที่แสดงอารมณ์ของวิญญาณ เป็นการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องการปกป้องชุมชนและการสื่อสารกับโลกหลังความตายในเชิงสัญลักษณ์” ในบริบทปัจจุบัน รูปแบบศิลปะหมอฟีบางส่วนได้รับการ “ตีความใหม่” (Cultural Reinterpretation) เพื่อนำเสนอในรูปแบบของที่ระลึกของแพชั่น หรือศิลปะร่วมสมัย โดยยังคงรากฐานสัญลักษณ์ดั้งเดิม เช่น การเพิ่มสีสันสดใส การออกแบบที่เรียบง่ายขึ้นเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภครุ่นใหม่

สรุปการวิเคราะห์ ได้ว่า ลักษณะของศิลปะหมอฟีเส้นหยางแสดงถึงการดำรงอยู่ในฐานะมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต ขณะที่รูปแบบทางศิลปะสะท้อนการใช้สัญลักษณ์อย่างลึกซึ้งในการสื่อสารทางศาสนาและจิตวิญญาณ การตีความใหม่ในยุคปัจจุบันช่วยให้ศิลปะหมอฟีสามารถดำรงอยู่และขยายตัวได้อย่างสอดคล้องกับสังคมร่วมสมัย

อภิปรายผล

ในการศึกษานี้ ได้มองเห็นลักษณะทางสุนทรียศาสตร์ของศิลปะหม่อผีเส้นหยาง ประวัติวิวัฒนาการของรูปแบบศิลปะหม่อผีเส้นหยาง วิเคราะห์อิทธิพลของศิลปะในวังราชวงศ์ชิงที่มีต่อรูปแบบศิลปะหม่อผีเส้นหยาง และวิเคราะห์การพัฒนาของศิลปะหม่อผีเส้นหยางจากมุมมองของตลาดวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ร่วมสมัย การศึกษาเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าศิลปะหม่อผีเส้นหยางมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีรูปแบบสุนทรีย์แบบดั้งเดิม และได้รับอิทธิพลจากศิลปะสมัยใหม่ มีมูลค่าการใช้ซ้ำสูงและสามารถมีบทบาทในการวิจัยทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของเมือง

การชี้ให้เห็นว่าผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับมุมมองของนักวิชาการ Wang (2550) “การอภิปรายเกี่ยวกับศิลปะหม่อผีในจินตนาการ” ซึ่งระบุว่าหม่อผีเป็นศิลปะทางศาสนาที่ด้าบรรพ์ที่มีลักษณะทางศิลปะลึกซึ้ง Li (2013) “การส่งออกของภาษาโปรแกรมในศิลปะหม่อผี” ซึ่งให้เหตุผลว่าการบูชาธรรมชาติและสัตว์ของศิลปะหม่อผีถือเป็นเสน่ห์อันเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะหม่อผี Chen (2017) “ส่วนขยายของศิลปะหม่อผีในโลกศิลปะร่วมสมัย” ให้เหตุผลว่าศิลปะหม่อผีผสมผสานการสร้างสรรคงานศิลปะร่วมสมัย โดยเน้นการผสมผสานระหว่างประเพณีและความทันสมัย Song (2023) “บรรทัดฐานและนวัตกรรมในการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” เน้นย้ำถึงการอนุรักษ์คุณลักษณะที่สำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และวิธีการวิจัยที่เป็นนวัตกรรมบนพื้นฐานของรากฐานนี้

การศึกษาประวัติศาสตร์ลักษณะ รูปแบบ และการพัฒนาศิลปะหม่อผีเส้นหยาง

1. ศิลปะหม่อผีเส้นหยางเป็นรูปแบบศิลปะที่เก่าแก่มาก การศึกษาไม่เพียงช่วยให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบศิลปะในช่วงด้าบรรพ์ของมนุษย์และประวัติศาสตร์การพัฒนาทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังมียบทบาทในการเผยแพร่ศิลปะทางศาสนาอันเป็นเอกลักษณ์ของภูมิภาคเส้นหยางอีกด้วย

2. นอกเหนือจากการครอบครองลักษณะของชนเผ่าหม่อผี ภูมิภาค และการสักการะแล้ว ศิลปะหม่อผีเส้นหยางยังได้รับอิทธิพลจากศิลปะของราชสำนักชิงด้วย ด้วยการปรับปรุงสถานะทางสังคม ลักษณะการตกแต่งของศิลปะหม่อผีจึงมีความซับซ้อนและงดงามมากขึ้น

3. ศิลปะหม่อผีรูปแบบดั้งเดิมดึงดูดคนยุคใหม่ได้เป็นอย่างดี และมีมูลค่าการพัฒนาตลาดสูง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์อันเป็นเอกลักษณ์ของเส้นหยางได้ ดังนั้นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการวิจัยนี้อาจแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพที่ดีขึ้นในการวิจัยซ้ำในขนาดของศิลปะหม่อผีเส้นหยาง

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การเพิ่มช่องทางในการส่งเสริมความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของศิลปะหม่อผีสามารถช่วยให้คนสมัยใหม่เข้าใจความสำคัญทางประวัติศาสตร์และคุณค่าของศิลปะในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2. ผสมผสานแนวคิดทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในศิลปะหม่อผีเข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ จัดแสดงคุณลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์วัฒนธรรมหม่อผีในเมืองเส้นหยาง

3. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนำเสนอศิลปะหัตถศิลป์ ทำให้ประชาชนมีโอกาสได้เห็นศิลปะหัตถศิลป์ในยุคต่าง ๆ และออกแบบผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ของศิลปะหัตถศิลป์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การสร้างพิพิธภัณฑ์ศิลปะหัตถศิลป์ จัดแสดงประวัติของหัตถศิลป์ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนาการของศิลปะหัตถศิลป์ เอื้อต่อการสืบทอดและพัฒนาศิลปะหัตถศิลป์
2. สร้างรูปแบบธุรกิจความร่วมมือสำหรับอุตสาหกรรมศิลปะหัตถศิลป์และผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม และทำงานร่วมกับอุตสาหกรรมศิลปะอื่น ๆ เพื่อสร้างงานศิลปะหัตถศิลป์และผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม
3. สร้างพื้นที่สวองามอิมศิลปะหัตถศิลป์เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจประวัติศาสตร์ศิลปะหัตถศิลป์และสัมผัสเสน่ห์ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

เอกสารอ้างอิง

- Chen, J. (2017). The extension of shaman art in the contemporary art world. *Literary and Artistic Struggles*, 3, 193–198.
- Guo, S. (2001). *The living shaman: Chinese shamanism*. China Social Sciences Press.
- Hall, S. (Ed.). (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage.
- Li, H. (2013). On the contemporary inheritance of folk culture in Northeast China. *Journal of Northeast Normal University* (Philosophy and Social Sciences Edition), 243–244.
- Song, J. (2012). Cultural production and productive protection of intangible cultural heritage. *Cultural Heritage*, 1–5, 157.
- Song, J. (2023). Norms and innovations in the protection of intangible cultural heritage. *Cultural Heritage*, 6, 1–9, 157.
- The Palace Museum. (2001). *Jilin Shaman Cultural Research*. Jilin Shaman Museum.
<https://www.dpm.org.cn/court/culture/156231.html>
- Wang, Z. (2007). A brief discussion on shaman art in Northern China. *Art Observation*, 8, 110.
- Yang, H. (2014). The cultural function of shaman plastic arts. *Research on Design Arts*, 3, 97–100.
- Zong, S. (2022). Analysis of the language characteristics of shaman plastic arts. *Journal of Northeast Normal University*, 2, 75–81.